

Den grønne død

Af Hasse Neldeberg Jørgensen

Provst

Lov nr. 502 af 17. juni 2008, § 16: "Kirkeministeren kan tillade anlæg af kommunale begravelsespladser. På sådanne skal der af kommunen opføres mindst ét begravelseskapel, medmindre der alene skal ske urnenedsættelse på begravelsespladsen. Folkekirkens præster og præster uden for folkekirken kan foretage begravelse på pladsen". Og i stk. 3 hedder det: "Kirkeministeren kan under ganske særlige omstændigheder tillade anlæggelse af andre begravelsespladser.". Så enkelt og formelt udtrykkes dét, der med tiden kan blive en væsentlig nyskabelse i dansk kirkegårdskultur. Gennem mange år har der været fremsat ønsker fra forskellig side om at få mulighed for især begravelser i det grønne, altså i eksisterende skovområder eller nyanlagte lunde. Og med den nye lovgivning er det formelle grundlag altså på plads, og det skal blive spændende at se, i hvilket omfang der anlægges nye begravelsespladser, og hvordan de vil fremtræde. Èt forhold er i hvert fald væsentligt at holde sig for øje, nemlig at der er tale om begravelsespladser og ikke kirkegårde. Der vil sikkert blive tale om en næsten fuldstændig fravælgelse af traditionelle monumenter/gravsten på de nye skovkirkegårde (undskyld, der gik det allerede galt, for man er jo så vant til at kalde alle begravelsespladser for kirkegårde). Naturen og anlægget i sig selv vil danne et monument, der dels skaber en værdig ramme omkring stedet, gravpladsen, og i øvrigt står det enhver frit for at fortolke sammenhængen mellem buske, træer, minder og en mulig religiøs kontekst.

Vi har i Danmark ret få kirkegårde, der ikke er anlagt ved en kirke eller er anlagt som assistenskirkegård. Der findes skov-

kirkegårde ved en del herregårde, forbeholdt ejeren og dennes familie og evt. folk, der arbejdsmæssigt har haft tilknytning til stedet (besøg f.eks. Skippershoved kirkegård i Mejlgård skov på Norddjursland). Desuden findes en række kirkegårde, der er anlagt i forbindelse med særfor sorgen og andre sociale institutioner (f.eks. Ebberødgård). Og det gælder således, at det kun er forbeholdt ganske få at have mulighed for at erhverve et gravsted på disse skovkirkegårde.

Foreningen Løvfald har gennem en del år plæderet for, at der skulle åbnes mulighed for tilladelse til at blive begravet i naturen, primært tilladelse til at nedsætte urner i skoven uden særlig, synlig afmærkning. I første omgang er Sæbygård og Stouby skove nævnt som en mulighed.

Som nævnt, det bliver ganske spændende at se, hvorhen den nye lov bringer dansk kirkegårdskultur. Og det bliver spændende at følge de overvejelser, man nødvendigvis må gøre sig hos de kommunale myndigheder, og i hvilket omfang og under hvilke konditioner Kirkeministeriet vil tillade nye anlæg. Og så kunne det måske være ganske lærerigt at se på, hvordan man har grebet sagen an i andre lande!

Blomsterflor på Barton Glebe. Kun blomster, der findes i den vilde, engelske flora, tillades på begravelsespladsen.
Foto: The Arbory Trust.

Over there

I det følgende kaster vi blikket mod vest, mod England, hvor man gennem mange år har anlagt et stort antal "alternative" kirkegårde/begravelsespladser. Det skal nævnes, at lovgivningen omkring begravelser er betydelig mere liberal i England end i Danmark. Det er ganske enkelt lettere at få tilladelse til at foretage ikke blot urnenedsættelser, men også kistebegravelser på privat ejendom. Derfor kan man ikke umiddelbart sammenligne. Men lad os alligevel se, om et og andet kunne inspirere eller det modsatte.

I 1991 blev den private organisation "The Natural Death Centre" (TNDC) etableret med henblik på at fungere som et slags videnbank, netværkskoordinator og praktisk vejleder for folk, der ønskede en anderledes begravelse. Nogle ville måske kalde det begravelser med et markant økologisk anstrøg. Deres overvejelser spænder vidt: sjælesorg, palliativ pleje, testamenter, hvad gør man ved dødslejet, begravelser uden bedemand, hjemmelavede kister og meget andet. TNDC udgav for nogle år siden en omfangsrig vejledning: "The Natural Death Handbook" – 4. udg. 2003. Heri finder man en sand guldgrube af oplysninger omkring død og begravelser. Og for interesserede er det også en væsentlig samling af facts omkring gældende love og regler i England. Og, måske, en håndbog til inspiration? Siden 1994 har der også eksisteret en organisation for grupper eller foreninger, der har anlagt eller tænkt sig at anlægge skovgravpladser; "Association of Natural Burial Grounds". Fælles for disse er, at der skal plantes et træ i stedet for opstil-

En "afdeling" på Barton Glebe. Det er næsten umuligt at påvise den præcise placering af de enkelte gravsteder.

Foto: The Arbory Trust.

ling af en gravsten. Det vil sige, at man deler opfattelsen af, at gravpladserne udgør en naturressource, både æstetisk og biologisk. Indtil nu er der anlagt omkring 180 sådanne begravelsespladser i Storbritannien. Og tankevækkende er det, at kun ganske få af disse er organiseret i kirkeligt regi. Så vidt det har kunnet efterspores, er der kun tale om fire.

Barton Glebe

En af disse, Barton Glebe, finder vi i nærheden af Cambridge, hvor Ely stift i 2000 begyndte anlæggelsen af gravpladsen på et 15 hektar stort område, der tidligere har været anvendt til landbrug. Og det er med velberåd hu, at netop denne betegnelse bruges. For stedet er åbent for alle trosretninger. Gravpladsen drives af en til lejligheden oprettet organisation (som man har en rig tradition for i UK), The Arbory Trust. Administrationen har til huse på stiftskontoret i Ely. I første omgang blev der plantet 9.000 træer på den nye gravplads. Der er tale om en blandet kultur af bl.a. eg, ask, lind, pil, kristtorn, kirsebær og birk. Planen for beplantning og vedligeholdelse er udarbejdet i samarbejde med The Forestry Commission, hvilket nogenlunde svarer til Skov- og Naturstyrelsen. I 2002 indviede biskoppen over Ely Stift gravpladsen. Det er bemærkelsesværdigt, at en tværreligiøs gravplads er indviet med et kirkeligt ritual. Det er i øvrigt kun ganske få af skovgravpladserne i England, der er indviet på denne måde.

Sid ned! Til erindring og eftertanke. En bæk i det grønne (vildnis) på Barton Glebe.

Foto: The Arbory Trust.

Barton Glebe fremstår på afstand som skov, om end der indtil nu naturligtvis er tale om en meget ung skov. Efter danske forhold ville man nok også sætte spørgsmålstegn ved, om det er rimeligt at tage en så nyanlagt gravplads i brug? Vi ville vel sædvanligtvis vente 8-10 år, før vegetationen anses for værende af passende højde og drøjde? Hvorom alting er, så fornemmer man tydeligt allerede nu områdets idé og karakter på Barton Glebe. Den fremstår som et varieret og lettere kuperet anlæg med mindre parceller, små rum, hvortil begravelserne er orienteret. De efterladte vil således nemt kunne finde frem til det sted eller område, hvor begravelsen har fundet sted. Men allerede efter få år vil det være umuligt at sige præcis, hvor graven er. Det hænger sammen med, at der både er en fælles træbevoksning og, såfremt det ønskes, en individuel beplantning i form af et træ.

Dette er vel at mærke ikke placeret præcis ved gravstedets hovedende, men plantet så det passer ind sammen med den allerede eksisterende gruppe af træer. Dog er det lige nu således, at der ikke plantes nye træer, før den oprindelige beplantning fra 2000 har nået en passende størrelse. Derfor tilbydes de efterladte i stedet at kunne "adoptere" et af træerne for £ 50. Træet forsynes så med et nummer, og donationen – med henvisning til den person, man ønsker at mindes – indføres i en

Nyt gravsted på Barton Glebe. Bemærk træpladen t.v. på tuen!
Foto: The Arbory Trust.

protokol, der er tilgængelig i gravpladsens opholdsbygning (der i øvrigt ikke fungerer som kapel).

I den første tid efter begravelsen er det tilladt at lade krans og buketter ligge på graven. Men der må ikke etableres kummer, vaser eller andet til fremtidig brug. Der lægges også en træplade med afdødes navn. Man kan opfatte det som en erkendelse af, at det især i den første tid efter dødsfaldet er vigtigt for de efterladte at finde stedet. Men træpladen er udtrykkeligt ikke et permanent gravminde og er lavet, så den hurtigt forgår. Derefter er det ikke tilladt at placere permanent afmærkning. En sådan findes dog af hensyn til gravpladsens drift og kontrol med begravelserne. Men afmærkningen er anbragt så diskret, at kun stedets ansatte kan finde den. Og hvad koster det så? Prisen for en enkelt gravplads til kister er £ 750 (og gravstedet sløjfes vel at mærke aldrig), en urnenedsættelse koster £ 50.

Kirkegårdsvedtægten (eller hvad man nu skal kalde den) er rimelig kortfattet og temmelig restriktiv. For netop det overordnede præg af skovland er et "must" for de folk, der står bag gravpladsen.

I Danmark

Nu tænker man måske, at dette her kender vi da allerede på visse danske kirkegårde! Der er mindst ét eksempel (fremragende efter min mening) på et anlæg, en skovkirkegård, der både tilgodeser eventuelle økologiske/organisme-/tilbage-til-naturen ønsker om begravelse og en pæn og ordentlig dansk kirkegård. Og eksemplet er såmænd ikke af nyere dato. Her tænkes på Mariebjerg kirkegård i Gentofte. Her stod den fremragende havearkitekt G.N. Brandt i 1920'erne bag et anlæg, der så at sige tilgodeser enhver smag, når det gælder valg af gravsted. Fra den ganske traditionelle øst-vest vendte hæk-afgrænsede parcel til en skov (skovafdelingen), hvor træer, skovbund og ganske forskellige former for gravminder, kors og små natursten udgør en helhed, der er ganske betagende. Netop fordi gravmindet har sin plads. Ikke dominerende, ikke enestående i forhold til, hvad der omgiver det. Men som en del af en helhed. Og så burde man jo rettelig også nævne Høsterkøb Kirkegård, et andet af Brandts fremragende anlæg.

Et nybrud?

Vi er ved at nå til vejs ende – og måske på vej til et nybrud i dansk kirkegårdskultur? For hvor megen sympati man end

Skippershoved kirkegård.
Kultur og natur;
en traditionel stele ses i en
utraditionel beplantning.
Foto: Forfatteren.

kan have for både engelsk og dansk skovrejsningsag, for opfattelsen af legemet som en del af en naturlig, organisk proces og alle mulige økologiske hensyn, så er der dog stadig (måske altid) det tilbage, at vi vil mindes. Altså ikke et ønske fra de afdøde, men fra de efterladte om at de vil mindes deres kære. Der skal navn på, der skal årstal til, der skal symboler til, skal der! Korset er uundværligt. Og meget andet. Derfor bør skovgravpladser heller ikke være blottet for alt det, der kendetegner os som en kultur, der orienterer sig i forhold til symboler. Vi skal være meget varsomme med at forbeholde skovens gravpladser til ateistiske urnenedsættelser – eller i hvert fald anonyme gravsteder. Hvorfor ikke tage fat på en ordentlig diskussion om skov og monument, om ikke alene urnenedsættelser, men også kistebegravelser på skovgravpladser. Hvorfor ikke overveje, nok engang, hvad indviet jord har af betydning for de, der gravlægger deres døde på et andet sted end sognets kirkegård? Og hvor frie vil vi være, når det gælder den naturlige, frie gravplads?

Hvis man nu har fået lyst til at kigge nærmere på de engelske forhold, kan der henvises til to udmærkede hjemmesider: www.arborytrust.org.uk og www.naturaldeath.org.uk

*Og et p.s.: hvis man har ærinde syd for den dansk-tyske grænse, er der mulighed for at besøge en ny skovkirkegård i Slesvig-Holsten: Ruheforst Segeberger Heide/Hartenholm.
Se nærmere på www.ruheforst.de*